

1999, 5. – 6. 11., Evropská konference o udržitelnosti v Helsinkách, Helsinky

Ve dnech 5. a 6. listopadu 1999 se v Helsinkách konala konference „Udržitelnost 21: hledání cest transformace trhu zohledňující principy udržitelného rozvoje a jejich praktické uplatňování“ (Sustainability 21: Looking at how markets can be transformed to incorporate sustainable principles and practices). Konferenci pořádalo Evropské konzultační fórum pro otázky životního prostředí a udržitelný rozvoj (European Consultative Forum on the Environment and Sustainable Development).

Informace o tomto orgánu jmenovaném Evropskou komisí a složeném ze zástupců nevládních organizací, průmyslu a obchodu, spotřebitelů, představitelů místních a regionálních správ, odborů, z akademické sféry a dalších zainteresovaných stran, jsou dostupné na internetové adrese <http://europa.eu.int/comm/environment/forum>. Konference se zúčastnili politici, pracovníci veřejné správy, zástupci nevládních organizací, představitelé akademické obce i zástupci obchodní a podnikatelské sféry. Českou republiku zastupoval prof. Bedřich Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy a zmocněnec ministra životního prostředí pro přijetí do Evropské unie a člen vyjednávacího týmu vlády prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc.

Na programu jednání byly především úvahy o budoucnosti Evropské unie (včetně zatím nečlenských zemí střední a východní Evropy) z hlediska perspektiv udržitelného rozvoje. Cílem konference pak bylo na základě shrnutí referátů a diskusních příspěvků jednotlivých účastníků zformulovat konkrétní doporučení pro výkonné orgány Evropské Unie. Tato doporučení byla na závěr konference předána předsedovi Evropské rady jako podklad pro nadcházející jednání zástupců EU na Evropském summitu, který se konal 11. a 12. prosince 1999 v Helsinkách a kterému Konference o udržitelnosti předcházela. Úplné znění dokumentu, který účastníci konference předložily zástupcům EU, je v angličtině přístupné na internetové adrese <http://europa.eu.int/comm/environment/forum/sust21rec.htm>

V následujícím textu se věnujeme jeho některým bodům.

Na konferenci především zaznělo volání po větší aktivitě vedoucích představitelů Evropské unie v oblasti udržitelného rozvoje. Účastníci vyzvali Evropskou radu, aby se na následujícím summitu přednostně věnovala otázkám udržitelného rozvoje a aby kriticky zhodnotila současnou praxi EU, kdy činnost jednotlivých sektorů, směřující k udržitelnému rozvoji, není dostatečně koordinována.

Na úvod konference přednesla komisařka EU pro životní prostředí Margot Wallströmové poněkud pesimisticky znějící příspěvek, ve kterém upozornila na současné znepokojivé trendy ve vývoji klimatických změn. Uvedla, že takovýto vývoj je jednoznačnou výzvou k tomu nečekat, co bude zítra, a jednat již dnes. V reakci na příspěvek účastníci konference zdůraznili, že Evropská unie stojí dnes – na prahu nového tisíciletí – před klíčovým úkolem uskutečnit přechod od současného rozvoje k rozvoji udržitelnému, a tím i k lepší kvalitě života všech evropských občanů. Účastníci dále konstatovali, že takového rozvoje je možné dosáhnout jedině propojením všech tří oblastí udržitelnosti – environmentální, ekonomické a sociální. Spoluodpovědnost za realizaci udržitelného rozvoje by přitom měli nést tři hlavní subjekty – vlády a samosprávy, obchodní a podnikatelská sféra a samotní občané. Podle účastníků konference vyplývá naléhavost rychle hledat účinná řešení z trendů, které vykazuje vývoj některých hospodářských sektorů (zemědělství, energetiky, dopravy), které jsou v současné podobě – jak ukázala zpráva Evropské agentury pro životního prostředí – zcela neudržitelné. Takováto situace vyžaduje urychleně začít s uplatňováním zásad udržitelného rozvoje ve všech činnostech jednotlivých sektorů.

Významným krokem v procesu zohledňování environmentálních hledisek v činnosti různých sektorů bylo zasedání Evropské rady v Cardiffu v roce 1998 (tzv. "Cardiffský integrační proces"). Odborné skupiny pro dopravu, energetiku a zemědělství, vytvořené na tomto zasedání, začaly připravovat oborové strategie, jež měly zohledňovat problematiku životního prostředí. Když však v prosinci 1998 na summitu ve Vídni představily tyto skupiny výsledky své práce, vyvolalo to značné zklamání. Ukázalo se totiž, že v současném přístupu k otázkám životního prostředí naprosto chybí jakákoliv jasná koncepce či vize do budoucna – skupiny totiž pouze mírně modifikovaly již existující strategie.

Jedním z úkolů zasedání Evropské rady bylo proto přehodnotit strategie jednotlivých odborných skupin a na základě tohoto hodnocení dát podnět k vypracování jednotné strategie Evropské unie v otázkách životního prostředí. Účastníci konference se tedy obrátili na Evropskou radu s výzvou, aby se při svém zasedání kriticky zamyslela nad zprávami odborných sekcí. Bylo zřejmé, že jednotlivé zprávy se navzájem příliš lišily svou koncepcí i kvalitou a že postrádaly jakýkoliv jednotící rámec. Další práce Evropské rady proto musí směřovat k hledání způsobů, jak integrovat zásady udržitelného rozvoje do činnosti jednotlivých sektorů. Přejít k udržitelnému rozvoji není myslitelný bez trvalé a koordinované řídicí práce politiků Evropské unie.

Příkladem toho, že je nutné koordinovat postup jednotlivých odborných skupin a sektorů, byl na konferenci sektor dopravy. Úspěch při zavádění principů udržitelného rozvoje v tomto sektoru je silně závislý na přístupech dalších příbuzných sektorů. Ceny dopravy by se měly odvíjet od různých forem zdanění. Pokud k tomu nedojde, je velmi obtížné splnit úkol snížení emisí oxidu uhličitého. Odborná skupina pro dopravu proto potřebuje podporu skupiny pro finance a ekonomiku, skupiny pro energetiku a nakonec i skupiny pro vnitřní trh, aby bylo možné touto formou zohlednit všechny skutečné (zjevné i skryté) náklady na dopravu.

Někteří diskutující rovněž poukázali na jeden velice negativní jev – úsilí o sjednocení evropské environmentální politiky výrazně narušují rozdílné postoje různých odborných skupin, které občas odráží rozpory mezi jednotlivými národními vládami. Stává se i to, že na evropských summitech se sejdou jednotliví představitelé států a dohodnou se na velmi progresivním prohlášení o sjednocení evropské environmentální politiky, ale neověřjí si, zda jejich vlastní ministři financí a hospodářství sdílejí stejné zájmy a postoje. Proto stále nepřicházejí požadované změny. V doporučení účastníků konference tedy stojí, že Evropská rada by měla požádat předsedu Evropské komise, aby vyvinul úsilí o prohloubení integrace hledisek ochrany životního prostředí uvnitř Komise a aby se aktivně angažoval při prosazování těchto integračních principů.

Na konferenci se objevila také výzva, abychom při plánování našich výhledů do budoucna braly v potaz delší časový horizont. Rok 2000 byl totiž po řadu let určitým psychologickým mezníkem, za který jsme se již neodvážili pohlédnout. Dnes jsme tento práh překročili a nesmíme se bát hledět do vzdálenější budoucnosti. Je tedy třeba, jak doporučují účastníci konference, aby Evropská rada zadala vypracování "Strategie udržitelného rozvoje pro Evropskou unii" s výhledem na dalších 30 let. Strategie by měla být vypracována tak, aby se mohla stát součástí zprávy summitu Rio + 10, který se bude konat v roce 2002. Strategie pro sjednocení přístupů jednotlivých sektorů k životnímu prostředí a udržitelnému rozvoji musí obsahovat obecné principy tohoto přístupu, krátkodobé i dlouhodobé cíle, časový rozvrh a kontrolovatelné ukazatele. Bez nich není možné kontrolovat, zda jdeme správnou cestou a zda se při tom pohybujeme správnou rychlostí.

Část referátů a příspěvků do diskuse se týkala také toho, jak zjišťovat a měřit, zda naše úsilí vede k požadovaným změnám. Účastníci konference proto vybídli Evropskou radu, aby byl vytvořen společný systém indikátorů monitorujících výsledky integračního procesu, a to jak indikátorů společných všem sektorům, tak indikátorů pro jednotlivé oblasti. Při vytváření

tohoto systému by se rovněž nemělo zapomenout na to mít na paměti sociální a ekonomické aspekty udržitelnosti. Vytváření indikátorů by podle účastníků konference mělo probíhat skutečně na celoevropské úrovni včetně zapojení možných budoucích členů Evropské Unie.

Klíčové indikátory by měly sledovat vstupy (zdroje, spotřeba), výstupy (emise, odpady), reakce (nástroje trhu, způsoby řízení) a výsledky (lidské zdraví, sociální péče, biodiverzita a kvalita prostředí). Indikátory udržitelnosti by měly být dvojího druhu – krátkodobé (např. 5 let) a dlouhodobé (např. život jedné generace). Evropská komise by s pomocí Evropské environmentální agentury měla hrát vedoucí roli při vytváření a aplikaci těchto indikátorů včetně formulování cílů, časových rozvrhů a systémů monitorování, a to tak, aby bylo možné každoročně předkládat zprávu o pokroku a o stavu vývojových trendů.

Instituce Evropské unie by měly vytvořit vhodné sjednocující mechanismy, jako například „Environmentální hodnocení“ nebo „Červený praporek“ varující před postupy zcela nevhodnými z hlediska udržitelného vývoje. Evropská rada by se měla zavázat, že v případě schvalování projektů, které mají závažný vliv na životní prostředí, bude vyžadovat, aby byly doplněny uspokojivou analýzou jejich udržitelnosti.

Poslední doporučení Helsinské konference se týká propagace udržitelného rozvoje. Ta podle účastníků konference není možná bez zlepšení environmentální výchovy a komunikace s veřejností. Evropská rada by měla podporovat nový druh environmentálního řízení, podporovat účast občanů a všech zainteresovaných stran v rozhodovacích procesech a naplňovat právo na přístup k informacím o životním prostředí. Strategie pro udržitelný rozvoj musí rovněž zahrnovat změny chování, které nejsou možné bez informací pro veřejnost (např. informace umožňující spotřebitelům chovat se udržitelným způsobem). Svoji vlastní cestu k udržitelnému rozvoji by měly hledat také místní správy na různých stupních řízení a další sektory včetně sektoru podnikatelského.

Zdroj: Výtah z materiálu Proceedings from the Sustainability 21 Conference in Helsinki 5–6 November, <http://europa.eu,int/comm/environment/forum/sust21rec.htm>.